

**МАНІТОРЫНГ БІБЛІАГРАФІЧНАЙ ПРАДУКЦЫІ
БІБЛІЯТЭК Ў СІСТЭМЕ СРОДКАЎ ІНАВАЦЫЙНАГА
МЕНЕДЖМЕНТА**

*Зыгмантовіч Святлана Вікенцеўна,
УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў»,
Мінск, Беларусь
zygmantovich@mail.ru*

Разглядаецца тэхналогія інфармацыйнага маніторынга ў дачыненні да вынікаў складальніцкай бібліяграфічнай дзейнасці бібліятэк. Інфармацыйны маніторынг аналізуецца як сродак бібліяграфічнага інавацыйнага менеджменту і навукова-метадычнай работы бібліятэк.

Ключавыя словы: інфармацыйны маніторынг, бібліяграфічная прадукцыя бібліятэк, інавацыйны бібліяграфічны менеджмент.

**MONITORING OF LIBRARIES' BIBLIOGRAPHIC PRODUCTS
IN THE SYSTEM OF MEANS OF INNOVATIVE
MANAGEMENT**

*Svetlana Zygmantovich,
The Belarusian State University of Culture and Arts,
Minsk, Belarus
zygmantovich@mail.ru*

It's considered the technology of information monitoring concerning the results of the preparation of libraries' bibliographic products. The information monitoring is analyzed as means of bibliographic innovative management and scientific and methodical work of libraries.

Keywords: information monitoring, bibliographic production of libraries, innovative bibliographic management.

Інтэнсіўнасць і шматлікасць сацыяльна-эканамічных, інфармацыйна-тэхналагічных пераўтварэнняў практычна ва ўсіх

сферах грамадства выклікаюць павышаную цікавасць у спецыялістаў, сучаснікаў, якая праўляецца ў актывізацыі навуковых даследаванняў, у імкненні дакуменціраваць гістарычны вопыт, фіксіраваць вынікі назіранняў, абагульняць заканамернасці і прагназаваць будучыню. Гэта ў поўнай ступені адносіцца і да бібліяграфічнай дзейнасці бібліятэк. Тым больш, што сярод важнейшых функцый сучасных бібліятэк выступаюць навуковая, упраўленчая, метадычная, інавацыйная.

Сярод аб'ектаў аналіза, навуковых даследаванняў выступалі і павінны выступаць вынікі складальніцкай бібліяграфічнай дзейнасці бібліятэк. Складальніцкая бібліяграфічная дзейнасць, накіраваная на падрыхтоўку бібліяграфічнай прадукцыі, – важнейшая складаючая работы любой бібліятэкі незалежна ад яе статуса. На яе змест, характар, вынікі аказваюць уплыў разнастайныя фактары: сацыякультурныя, ідэалагічныя, эканамічныя, інфармацыйна-тэхналагічныя, матэрыяльна-тэхнічныя, кадравыя і інш. Таму названы аб'ект даследавання, з аднога боку, можна разглядаць як адзін з сістэмных індыкатараў развіцця грамадства цалкам, таму што накіраванасць і здольнасць бібліяграфічнай інфармацыі праз адлюстраванне дакументнага патока акумуляваць у сваім інфармацыйным патэнцыяле дынаміку сацыяльных сэнсаў, адлюстроўваць тэндэнцыі развіцця грамадства дазваляе разглядаць яго як спецыфічную інфармацыйную мадэль рэальнасці і інфарматыўна ёмкі аб'ект даследавання грамадскіх, сацыяльна-культурных пераўтварэнняў. З другога боку, вывучэнне бібліяграфічнай прадукцыі бібліятэк з'яўляецца вельмі важным для ацэнкі вынікаў непасрэдна прафесійнай бібліяграфічнай дзейнасці, вызначэння тэндэнцый яе развіцця, пошуку заканамернасцей і інавацый.

У сучаснай практыцы сацыяльнага пазнання і кіравання сацыяльнымі аб'ектамі вылучаюцца разнастайныя тэхналогіі, метады. Цікавасць для нас у кантэксце разглядаемага аб'екта ўяўляе тэхналогія інфармацыйнага маніторынга.

Інфармацыйны маніторынг аб'ектыўна прадугледжвае працэс бесперапыўнага назірання за самім працэсам складальніцкай бібліяграфічнай дзейнасці, выўлення яго заканамернасцяў і ўстанаўлення карэляцый паміж тэндэнцыямі змен у бібліятэчна-бібліяграфічнай рабоце і развіццём сучаснага соцыўма. Асобае значэнне інфармацыйнага маніторынга заключаецца ў тым, што ён

з'яўляецца сродкам перадачы сацыяльнага вопыта, дазваляе прагназаваць развіццё вынікаў бібліяграфічнай работы, пазбягаць крытычных сітуацый за кошт таго, што ў інфармацыйным маніторынгу параўноваецца стан даследуемага аб'екта ў дадзены прамежак часу з яго станам ў папярэдны перыяд часу.

Інфармацыйны маніторынг з'яўляецца сродкам кіравання інфармацыйным асяроддзем, якое сёння ўсё больш мае патрэбу ў навуковым абгрунтаванні ўпраўленчых рашэнняў; сродкам распрацоўкі метадычных рэкамендацый, пошуку інавацыйных прадуктаў, тэхналогій, метадаў работы для іх вывучэння, распаўсюджвання сярод іншых суб'ектаў дзейнасці.

У дачыненні да менеджменту дзейнасці бібліятэк, і ў тым ліку бібліяграфічнага інавацыйнага менеджменту, неабходна адзначыць і магчымасць на падставе сістэм маніторынга бібліяграфічных рэсурсаў вырашаць такія задачы як прагназаванне падрыхтоўкі бібліяграфічнай прадукцыі бібліятэкамі; планаванне складальніцкай бібліяграфічнай дзейнасці як у межах бібліятэкі, так і зводнае планаванне ва ўмовах карпаратыўнага ўзаемадзеяння, ва ўмовах пэўных тэрытарыяльных аб'яднанняў (рэспубліканскіх, рэгіянальных, мясцовых), сумеснай работы з іншымі суб'ектамі як сістэмы дакументных камунікацый, так і навуковымі, вучэбнымі, вытворчымі, грамадскімі арганізацыямі; папярэджванне дубліравання ў складальніцкай бібліяграфічнай рабоце; улік бібліяграфічных рэсурсаў як састаўной часткі дзяржаўных інфармацыйных рэсурсаў; аналіз і вылучэнне навацый як у самой бібліяграфічнай дзейнасці, так і ў яе выніках, звязаных з вылучэннем новых відаў, жанраў дапаможнікаў, прымаемымі метадычнымі рашэннямі, звязанымі з аб'ектамі бібліяграфавання, спосабамі прадстаўлення бібліяграфічнай інфармацыі, разнастайнымі метадычнымі рашэннямі; кантроль за якасцю бібліяграфічных крыніц; забеспячэнне празрыстасці дзейнасці бібліятэк і фарміраванне іміджу бібліятэк як сучасных інфармацыйных устаноў; магчымасць вызначэння лепшых бібліятэк і больш прадукцыйных па падрыхтоўцы бібліяграфічных рэсурсаў.

У арганізацыйным плане правядзеннем маніторынга бібліяграфічных рэсурсаў павінны займацца бібліятэкі – метадычныя цэнтры, і ў прыватнасці, сумесна аддзелы маркетынга і бібліяграфічныя, або навукова-даследчыя аддзелы бібліятэказнаўства і бібліяграфічныя.

Тэхналогія маніторынга бібліяграфічных рэсурсаў засноўваецца на пастаянным назіранні за папаўненнем дакументага патока новымі звесткамі аб плануемых, падрыхтаваных, выддзеных бібліяграфічных крыніцах і складаецца з трох паслядоўна звязаных тэхналагічных працэсаў.

Першы працэс – бібліяграфічны маніторынг. Ён ажыццяўляецца традыцыйнымі метадамі выяўлення бібліяграфічных рэсурсаў, іх апісання, стварэння базы даных і інверсіраваных ключэй да яе па прыкметах дакументаў, якія ўваходзяць у прагнозныя індыкатары.

Вынікам маніторынга бібліяграфічных рэсурсаў звычайна выступаюць крыніцы метабібліяграфіі – планы падрыхтоўкі і выпуску бібліяграфічнай прадукцыі бібліятэкамі, паказальнікі бібліяграфічных дапаможнікаў, каталогі бібліяграфічных (інфармацыйных) рэсурсаў. Да такіх крыніц ствараемых у нашай краіне адносяцца штогоднік «Паказальнік бібліяграфічных дапаможнікаў» Нацыянальнай кніжнай палаты, каталог «Информационные ресурсы и системы Беларуси» НІРУП «Інстытут прыкладных праграмных сістэм», база даных НББ «Бібліятэкі Рэспублікі Беларусь і замежных краін» з рубрыкай «электронныя інфармацыйныя рэсурсы». Але іх аналіз пазваляе сцвярджаць, што і ў сукупнасці яны не вырашаюць праблему наяўнасці неабходнай базы для пастаяннага маніторынга бібліяграфічнай прадукцыі, ствараемай бібліятэкамі краіны. У названых крыніцах рассяяна інфармацыя, якая тычыцца бібліятэк; не прыходзіцца гаварыць аб паўнаце ўліку ўсіх ствараемых бібліятэкамі рэсурсаў; страдае аператыўнасць аднаўлення інфармацыі; не адлюстроўваюцца электронныя бібліяграфічныя рэсурсы, прадстаўленыя на лакальных носьбітах і на сайтах большасці бібліятэк. Таму актуальнай прадстаўляецца задача аднаўлення ў краіне практыкі вядзення зводнага паказальніка, зводнай базы даных, дзе адлюстроўвалася бы інфармацыйная, бібліяграфічная прадукцыя бібліятэк. Аналагічныя базы даных могуць генерыравацца і на рэгіянальным узроўні, і па відах бібліяграфічнай, інфармацыйнай прадукцыі бібліятэк. Патрэбнасць у такіх зводных рэсурсах існуе і для рэалізацыі упраўленчых, метадычных функцый, і ў мэтах ўзаемавыкарыстання вынікаў бібліяграфічнай дзейнасці.

Другі працэс – статыстычны маніторынг. Ён прадугледжвае колькасны аналіз патока бібліяграфічных рэсурсаў, вызначэння

дынамікі яго развіцця па розных паказчыках (зместу рэсурсаў, суб'ектах падрыхтоўкі, відах бібліяграфічных крыніц па розных прыкметах, тыпах, формах, носьбітах прадстаўленай інфармацыі і г.д.). Сярод метадаў колькаснага аналізу: састаўленне табліц і пабудова графікаў, вылічэнне сярэдніх паказчыкаў, вылічэнне каэфіцыента карэляцыі па суадносінах паміж з'явамі, падзеямі, мадэляванне. Канчатковы вынік статыстычнага маніторынга – данныя аб масівах і патоках бібліяграфічнай прадукцыі бібліятэк, аб асобных канкрэтных крыніцах інфармацыі, звесткі, факты з прадстаўленых крыніц.

Сёння вынікі статыстычнага маніторынгу прадстаўлены ў справаздачах бібліятэк, аналітычных матэрыялах бібліятэк – метадычных цэнтраў, навуковых артыкулах па пытаннях бібліяграфічнай дзейнасці бібліятэк. Разам з тым, адсутнасць адзінай і поўнай крыніцазнаўчай базы не дазваляе гаварыць аб паўнаце прадстаўленай інфармацыі ў названых вышэй матэрыялах. Іх адрознівае фрагментарнасць, залежнасць ад лакальных мэтаў, вырашаемых у кожным канкрэтным выпадку. І таму вызначэнне перыяду, канкрэтнага дакладнага часу з'яўлення новых відаў, тыпаў, жанраў бібліяграфічных рэсурсаў, якія рыхтаваліся, генерыраваліся бібліятэкамі, безумоўна, абцяжарваецца.

Трэці працэс – канцэптуальны маніторынг. У працэсе канцэптуальнай апрацоўкі фактаграфічных данных аб масівах і патоках бібліяграфічных рэсурсаў праводзіцца супастаўленне статыстычных параметраў дакументнага патоку паміж сабой і чакаемымі значэннямі; устанаўліваюцца сувязі паміж прагнознымі індыкатарамі, параметрамі дакументнага патоку і зменамі ў вивучаемым аб'екце маніторынгу. У ходзе гэтага працэсу аналізуюцца асобныя бібліяграфічныя крыніцы, супастаўляецца тэматыка інфармацыйна-бібліяграфічнай прадукцыі бібліятэк і інфармацыйныя чаканні карыстальнікаў, прыярытэтных напрамкаў і праграмы, па якіх працуюць бібліятэкі (краязнаўства, тэматыка навуковых даследаванняў у краіне, актуальныя праблемы канкрэтных сацыяльных груп і г.д.). Менавіта канцэптуальны маніторынг з'яўляецца самым значным для вызначэння інавацый у складальніцкай бібліяграфічнай дзейнасці бібліятэк.

Вынікі канцэптуальнага маніторынга знаходзяць сваё адлюстраванне ў аглядах дзейнасці бібліятэк, у тым ліку бібліяграфічнай дзейнасці па фарміраванні бібліяграфічных

рэсурсаў, бібліятэк-метадычных цэнтраў, аглядах бібліяграфічнай прадукцыі, якія рыхтуюцца вядучымі спецыялістамі краіны па заяўцы Нацыянальнай кніжнай палаты і раз у пяць год выдаюцца як дадатак або ў складзе штогодніка «Паказальнік бібліяграфічных дапаможнікаў Беларусі», у навуковых публікацыях –манаграфіях, артыкулах, дысертацыйных даследаваннях бібліяграфазнаўцаў [1–7].

Разам з тым, вывучэнне рэальнага ўзроўню бібліяграфічнага адлюстравання і аналіза вынікаў бібліяграфічнай дзейнасці ў краіне дазваляе сцвярджаць, што сёння не выкарыстоўваюцца ўсе магчымасці гэтага метада, яго здольнасці адэкватна мадэліраваць бібліяграфічную практычную дзейнасць і яе вынікі. Праводзімая часткова работа не адпавядае сучасным патрабаванням маніторынгавых тэхналогій. Гэта звязана з адсутнасцю цэласнага сістэмнага падыхода да генерыравання бібліяграфічных рэсурсаў на розных узроўнях, слабасцю метадычнага забеспячэння гэтага кірунку дзейнасці бібліятэк, асэнсавання новых тэндэнцый і засваення новых тэхналогій інавацыйнага бібліяграфічнага менеджмента, а таксама слабасцю арганізацыйнай, кадровай, выдавецкай базы вядучых бібліяграфічных служб, недастатковым выкарыстаннем навіейшых камп'ютэрных тэхналогій для адлюстравання і назірання за патокам бібліяграфічных рэсурсаў.

Выкарыстанне бібліяграфічнай кампаненты інфармацыйнага маніторынга сёння знаходзіць сваё выкарыстанне ў разнастайных галінах ведаў, сферах дзейнасці. Бібліяграфія актыўна выкарыстоўваецца як інфармацыйны інструмент пазнання свету і прадстаўлення шматлікіх аб'ектаў і з'яў у саабразнай чалавечаму ўспрыяццю форме. Прыспеў час выкарыстання магчымасцей бібліяграфічных метадаў як складаючых інфармацыйнага маніторынгу і на карысць самой навуковай, метадычнай, інавацыйнай бібліяграфічнай дзейнасці.

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. Березкина, Н. Ю. Создание и использование электронных информационных ресурсов в библиотеках Беларуси / Н. Ю. Березкина, Л. А. Август, Б. Б. Невский. – Минск : Красико-Принт, 2002. – 144 с.

2. Зыгмантовіч, С. В. Падрыхтоўка бібліяграфічнай прадукцыі – значны кірунак дзейнасці бібліятэк / С. В. Зыгмантовіч // Публічная бібліятэка на пачатку XXI стагоддзя [Электронны рэсурс] : зб. арт. /

Нацыянальная бібліятэка Беларусі ; склад. В. А. Рынкевіч ; рэд. М. Г. Алейнік, А. Я. Іванова. — Электрон. дадзэн. і прагр. (64 Мб). — Мінск : НББ, 2008. — 1 электрон. апт. дыск (CD-ROM).

3. Киреева, Г. В. Сводный каталог «Книга Беларуси»: к созданию полного библиографического репертуара белорусских изданий XVI-XVIII вв. / Г. В. Киреева // Інфармацыйныя рэсурсы Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі: праблемы фарміравання і выкарыстання : зб. арт. — Мінск : НББ, 2008. — С. 120–129.

4. Кузьминич, Т. В. Национальная библиотека Беларуси как центр библиографической деятельности: современное состояние / Т. В. Кузьминич // Библиотековедение. — 2011. — № 2. — С. 91–95.

5. Кузьмініч, Т. В. Рэалізацыя канцэптуальных падыходаў фарміравання інфармацыйных рэсурсаў НББ: дзень сённяшні / Т. В. Кузьмініч // Інфармацыйныя рэсурсы Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі: праблемы фарміравання і выкарыстання : зб. арт. — Мінск : НББ, 2008. — С. 5–13.

6. Наварыч, Т. Бібліяграфічная анталогія : да 50-годдзя з пачатку выдання бюлетэня «Новыя кнігі: па старонках беларускага друку» / Т. Наварыч // Бібліятэчны свет. — 2010. — № 3. — С. 27–30.

7. Прадзеіна, А. В. «Запаветны напеў, заповітная даль... Белавежская пушча» : (аб новым выданні Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі) / А. В. Прадзеіна, Н. В. Струц // Адукацыя і выхаванне. — 2010. — № 2. — 3-я с. вокладкі.